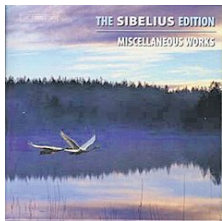

'NEDERLAND ZOU VAN FINLAND MOETEN LEREN'

KLASSIEK ★★★★★☆

The Sibelius Edition.

Volume 13: Miscellaneous Works

SOLISTEN, DOMINANTE CHOIR, YL MALE VOICE CHOIR, LAHTI SYMPHONY ORCHESTRA O.L.V. OSMO VÄNSKÄ. BIS-CD-1936/38 (4 CD'S EN 1 DVD)

De laatste aflevering in BIS' *Sibelius Edition* heeft enigszins de status van appendix. De eerste cd is gevuld met Sibelius' orgelwerken, geestelijke muziek en vrijmetselaarsmuziek (zie voor de laatste categorie Hermine Weigel Williams' studie: *Sibelius and His Masonic Music*; Uitg. Edwin Mellen Press, New York 1998). Op de tweede en derde cd zijn schetsen en alternatieve versies van composities te beluisteren. Tot het interessantste materiaal behoort een fragment *Luonnotar – Pohjola's dochter*, dat grotendeels uit materiaal bestaat dat later in een rijkere versie in het symfonisch gedicht *Pohjola's dochter* (op.49) opduikt, maar waarin ineens ook een passage klinkt die later in de *Derde symfonie* (op.52) is terechtgekomen. De laatste cd wordt afgesloten met de beroemde opname van het *Andante festivo* van 1 januari 1939 door het Fins Radio Orkest o.l.v. Sibelius zelf. De set wordt gecompleteerd met een extra cd met muziek van Sibelius' tijdgenoten (onder wie zijn zwager Armas Järnefelt) en een dvd met opnamen van de populairste werken van Sibelius verlichtigd met fraaie natuurfoto's. Op de laatste cd kan tevens het verzamelde filmmateriaal dat er van Sibelius bestaat worden bekeken.

De complete Sibelius Edition bestaat uit:

1. Tone Poems (BIS-CD 1900/02)
2. Chamber Music I (BIS-CD-1903/05)
3. Voice and Orchestra (BIS-CD-1906/08)
4. Piano Music I (BIS-CD 1909/11)
5. Theatre Music (BIS-CD-1912/14)
6. Violin and Piano (BIS-CD-1915/17)
7. Solo songs (BIS-CD-1918/20)
8. Orchestral Works (BIS-CD-1921/23)
9. Chamber Music II (BIS-CD-1924/26)
10. Piano Music II (BIS-CD-1927/29)
11. Choral Music (BIS-CD-1930/32)
12. Symphonies (BIS-CD-1933/35)
13. Miscellaneous Works (BIS-CD-1936/38)

KLASSIEK ★★★★★☆

Sibelius: The Tempest: Overture and Suites, op.109 – The Bard, op.64 – Tapiola, op.112

LAHTI SYMPHONY ORCHESTRA O.L.V. OKKO KAMU. BIS-SACD-1945

Wat vooral opvalt aan het eerste wapenfeit van Kamu met het orkest uit Lahti is de zorgvuldigheid waarmee hij – mede geholpen door de uitstekende surround-opname! – zelfs de kleinste details in Sibelius' partituren voor het voetlicht haalt. Bij directe vergelijking met de opnamen van Vänskä blijkt dat *De bard* wat aan narratieve en dramatische spanning inboet. Ook *Tapiola* blijft qua spanning licht achter bij de interpretatie van Vänskä, al blijft er genoeg te grijzelen over in de donkere Finse bossen.

Het heeft iets van een jongensboek: een stad ongeveer zo groot als Zutphen met een symfonieorkest dat onverwacht doorbreekt tot de Europese top en als gevolg daarvan één van 's werelds beste concertzalen als residentie krijgt. Het is het verhaal van het orkest in de Finse stad Lahti (spreek uit: Lacht), ongeveer 100 kilometer noordelijk van Helsinki.

In de jaren 90 rolde het orkest in één van de meest ambitieuze projecten uit de fonografische geschiedenis, *The Sibelius Edition* van het Zweedse label BIS, om in de loop van de jaren tot een van de hoofdrolspelers in dit grote project uit te groeien. Tijdens het Sibelius Festival 2011, dat plaatsvond in Lahti op 8-11 september jl., werd de completering van dit grote project na dertig jaar werk bescheiden, maar met gepaste vreugde gevierd.

Onder de aanwezigen was natuurlijk opnameleider Robert von Bahr, de man die in 1973 het label BIS oprichtte omdat hij de droom had elke noot die de Finse componist Jean Sibelius (1865-1957) had geschreven op te nemen voor een complete cd-editie. De prikkel tot dit immense idee ligt in het gegeven dat zijn moeder tot en met zijn betovergrootvader allemaal met Sibelius van doen hebben gehad.

De visionair neemt mijn felicitaties met het behaalde succes graag in ontvangst, maar hij grijnst: 'Er zijn momenten geweest dat ik echt heb getwijfeld of het er ooit zou komen.' Een daarvan is wellicht het moment geweest dat dirigent Neeme Järvi en het Gothenburg Symfonieorkest uit het project stapten omdat Järvi en zijn orkest een uitnodiging van Deutsche Grammophon hadden gekregen met hen cd-projecten te gaan maken. Järvi's vertrek bracht Von Bahr echter op het spoor van het Lahti Symfonieorkest (Sinfonia Lahti) en zijn toenmalige chefdirigent Osmo Vänskä.

Hun eerste bijdrage aan *The Sibelius Edition* – een cd met violist Leonid Kavakos met daarop de oorspronkelijke en de definitieve versie van Sibelius' vioolconcert (BIS-CD-500, verschenen in 1991) – zou uitgroeien tot de populairste uitgave van het hele project: 'Het aantal verkochte exemplaren daarvan is inmiddels een getal met zes cijfers', vertelt Von Bahr, wat voor de klassieke sector opmerkelijk veel is. Het orkest won er een Gramophone Award mee en vanaf dat moment omarmde de bevolking van Lahti het orkest alsof het de nationale ijshockeykampioen was. Natuurlijk had Sinfonia Lahti zijn voormalige chefdirigent uitgenodigd op het festival aanwezig

te zijn, maar als gevolg van verplichtingen bij zijn huidige orkest in Minnesota was Vänskä de grote afwezige. Wel aanwezig was Neeme Järvi, die door het onverwachte succes van Vänskä en het Sinfonia Lahti binnen het project naar het tweede plan verhuisde maar van wie toch diverse opnamen in de complete cyclus zijn opgenomen.

inauguratie

Het Sibelius Festival 2011 stond mede in het teken van de inauguratie van de nieuwe dirigent van het orkest. Na het vertrek van Vänskä fungeerde Jukka Pekka Saraste enkele seizoenen als interim dirigent, met ingang van september treedt Okko Kamu als nieuwe chefdirigent aan. Kamu heeft een inmiddels decennialange ervaring met Sibelius' orkestmuziek en maakte in zijn jonge jaren zelfs enkele lp's voor Deutsche Grammophon met symfonieën en orkestwerken van Sibelius, die Herbert von Karajan bij wijze van spreken 'had laten liggen.' Kamu brak door in 1969 nadat hij het HerbertvonKarajan concours had gewonnen. Vanwege deze gegevens wordt Kamu nog wel eens in verband gebracht met de fameuze Oostenrijkse dirigent, maar daar is geen aanleiding toe: 'Ik heb Karajan één keer kort gesproken in de pauze van een concert dat hijzelf dirigeerde, dat is de enige keer dat ik hem heb gezien', verklaart Kamu desgevraagd. Het was manager Tuomas Kinberg die alles in de strijd gooide om Kamu over te halen het chefdirigentschap voor Sinfonia Lahti te aanvaarden. Kennelijk wilde hij met het oog op het Sibeliusjaar 2015 (als de 150e geboortedag van de componist zal worden herdacht) een nieuwe cyclus met opnamen van Sibelius' symfonieën aan de wereld kunnen presenteren, ditmaal opgenomen in SACD-formaat en met een dirigent met een hele andere opvatting.

topervaring

Ondanks al zijn ervaring met Sibelius' muziek deed Kamu tijdens het Sibelius Festival 2011 een nieuwe ervaring op door alle zeven Sibelius-sym-

fonieën achter elkaar uit te voeren. Het aantal dirigenten dat dezelfde ervaring heeft opgedaan zal heel klein zijn, vermoedt hij. 'Het is zowel fysiek als mentaal een behoorlijke belasting', verklaart Kamu. Maar het is ook een topervaring: 'Normaal speel je één symfonie in een concert in combinatie met andere stukken. Maar enkel deze symfonieën spelen zonder iets anders voelt als een bergwandeling, waarbij je van top naar top gaat. Het is belangrijk voor me om te doen en het heeft mijn blik op de stukken ook veranderd. Er zijn van die motieven die in elke symfonie weerkeren, die ik in hun samenhang nu anders begrijp. Alle symfonieën op een rij is als een grote epische vertelling.'

Ook voor mij als luisteraar leverde een programma met Sibelius' zeven symfonieën in chronologische volgorde een ongekende ervaring op, was het alleen al dat ik de laatste symfonie meer dan ooit als apotheose ervoer – een wonderbaarlijk moment dat de indruk wakte dat alle puzzelstukjes in elkaar vielen. Deze ervaring komt mede op het conto van Sinfonia Lahti, dat Sibelius' symfonieën kent als zijn broekzak, vergelijkbaar met de wijze waarop het Koninklijk Concertgebouworkest Mahler speelt. Osmo Vänskä heeft de werken indertijd grondig met het orkest ingestudeerd en vaak in concerten gespeeld en daar plukt het orkest nu merkbare vruchten van. Dat er af en toe toch onzekerheid in het orkest klonk, is omdat het orkest de symfonieën nu voor het eerst onder leiding van Kamu speelde, die een diametraal andere opvatting heeft dan Vänskä. 'Eigenlijk gaat het bij Sibelius enkel over frasering', legde de dirigent tijdens een publiek interview voorafgaand aan het laatste concert uit. 'Vooral in het langzame deel van de vierde symfonie componeert Sibelius steeds over de maatstrep heen.' Maakte Vänskä indertijd indruk met zijn ritmisch gedreven, bijna als uit graniet gehouwen Sibelius, Kamu tekent voor vloeiende lijnen, vrijheid en subtiliteit. De concerten beloven veel goeds voor de aangekondigde sacd-serie. Als orkest en dirigent echt op elkaar raken ingespeeld en elkaar feilloos beginnen aan te voelen, gaan ze samen ongetwij-

feld opteren voor een serie opnamen die mondiale hoge ogen gaat gooien.

puurheid

Behalve de benadering van Sibelius' muziek zal ook de programmering voor de komende festivals in Lahti er anders uit gaan zien. 'Er moeten dingen gaan veranderen,' meent Kamu. 'Sibelius' orkestwerk is niet zo groot en we kunnen niet doorgaan met almaar hetzelfde te blijven spelen. Zelf ben ik geïnteresseerd in programma's die de invloed van Sibelius op volgende generaties aantonen of waaruit de invloeden op Sibelius blijken. Het orkest heeft bijvoorbeeld Zemlinsky's *Seejungfrau* nooit gespeeld en dat zou ik graag eens met ze doen. Werken van Finse componisten vóór Sibelius als Kajanus en Järnefelt is ook een mogelijkheid, maar het probleem daarmee is dat niet alle muziek even goed is. Het festival van volgend jaar zal het laatste festival zijn met uitsluitend werk van Sibelius. Er zijn enkele cantates van Sibelius en die gaan we in samen-

Jean Sibelius (1865-1957) is de grootste componist die Finland heeft voortgebracht. In zijn vroege jaren deed hij veel inspiratie op uit het Finse volksepos Kalevala en groeide uit tot één van de krachtigste spreekbuizen voor de politieke zelfstandigheid van Finland. In de loop van de jaren ontwikkelde Sibelius een unieke stijl, die wel als 'Scandinavisch impressionisme' is omschreven en waarin een grote sensitiviteit voor de natuur doorklinkt. Zijn bekendste werk is het nationalistische *Finlandia* (op.26, nr.7; 1899). Op de koraalmelodie hieruit wordt in Nederlandse kerken tegenwoordig het lied 'Ik bouw op U' gezongen.

werking met een mannenkoor op één avond uitvoeren.' Aan belangstelling voor het festival in Lahti is in ieder geval geen gebrek. De tweede avond was nagenoeg uitverkocht. In mijn hotel trof ik een groep Engelse Sibelius-liefhebbers die elk jaar naar Lahti afreist en zelfs een Nieuw-Zeelander die ieder jaar hetzelfde doet. Zij beseffen dat ze in Lahti iets kunnen krijgen wat je nergens anders vindt. Ooit typeerde Sibelius zijn muziek als 'helder water' (in vergelijking met de 'cocktails' van Ravel en Richard Strauss). Ik ken geen ander orkest dat de puurheid in Sibelius' muziek zo voor het voetlicht weet te brengen als Sinfonia Lahti. Tot mijn verrassing prees een lid van de Sibelius-familie tijdens de feestelijke receptie na afloop van het festival het orkest om precies dezelfde redenen.

Nederland

Tijdens de pauze van het laatste concert kwam ik onverwacht tegenover dirigent Neeme Järvi (de

linksboven: Uitzicht vanaf het terras van de De Sibeliuszaal in Lahti. De concertzaal ligt sfeervol aan een meer. hierboven: Dirigent Okko Kamu (rechts) wordt geïnterviewd door Simon Boswell. daaronder: Het Lahti Symfonieorkest o.l.v. Okko Kamu.

huidige chefdirigent van het Haagse Residentieorkest) te zitten, die de gelegenheid greep tegenover mij de Finse situatie met de Nederlandse te vergelijken. 'Hier in Finland bieden steden tegen elkaar op als het om cultuur gaat. Enkele jaren geleden kreeg Lahti deze zaal, zojuist heeft Helsinki een nieuwe zaal gekregen. Nederland zou van Finland moeten leren. In Nederland wordt de cultuur alleen maar afgebroken. Het is een *educational crime* en dat moeten we elke dag zeggen.'

Vooropgezet dat Nederland beschikt over waarschijnlijk 's werelds beste symfonieorkest (het Koninklijk Concertgebouworkest) en eveneens over één van de mooiste concertzalen ter wereld (het Amsterdamse Concertgebouw), heeft ook ons land natuurlijk een rijke orkestcultuur. Zo kregen in de achterliggende tien jaar Zwolle een nieuwe concertzaal (toegegeven: akoestisch lang niet zo goed als die in Lahti!) en Enschede een nieuw operatheater. In beide locaties is geregeld het Nederlands Symfonieorkest (het Orkest van het Oosten) te horen, dat hoorbaar in een stijgende lijn zit. Het probleem in ons land is het gebrek aan waardering voor de verdiensten van de Nederlandse muziekcultuur van de kant van de politiek – en deels ook van het publiek. Bij voldoende visie en (onder)steun(ing) kan echter in Enschede gebeuren wat in Lahti is gebeurd. En het is te hopen dat Enschede (en de rest van Nederland!), wanneer het zou gebeuren, het orkest net zo op handen zal dragen als voormalig landskampioen voetbal FC Twente... ■

Fragmenten van enkele werken uit de Sibelius Collection zijn te horen op nd.nl/muziek